

महाराष्ट्र शासन

जेष्ठ नागरिक धोरण २०१३

सुस्वागतम्

कशासाठी जगतो आहे मी ? चित्रफित

Natasamrat_Best_Dialogue (1).mp4

जेष्ठ नागरिकांसंबंधी महत्वाची कागदपत्रे

१. THE MAINTENANCE AND WELFARE OF PARENTS AND SENIOR CITIZENS ACT, २००७ No. ५६ of २००७ MINISTRY OF LAW AND JUSTICE (LEGISLATIVE DEPARTMENT)
२९ December २००७
२. आई-वडील व जेष्ठ नागरिक यांच्या चरितार्थ व कल्याणासाठी नियम- २०१० महाराष्ट्र शासन राजपत्र असाधारण भाग चार - अ
“सामाजिकन्याय व विशेष सहाय्य विभाग”
३. जेष्ठ नागरिक धोरण २०१३
४. शासनाचे सर्वसमावेशक जेष्ठ नागरिक धोरण “सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग”दिनांक : ०९ जुलै २०१८.

जेष्ठ नागरिक व्याख्या

जेष्ठ नागरिकांची वयोमर्यादा ६० किंवा त्यापेक्षा जास्त अशी करण्यात येत आहे.

जेष्ठ नागरिक धोरण २०१३ नुसार लक्ष केंद्रित करावयाचे घटक

- अ) जेष्ठ नागरिकांचे आर्थिक नियोजन करणे.
- ब) जेष्ठ नागरिकांच्या आरोग्याची काळजी घेणे.
- क) जेष्ठ नागरिकांना ताण तनावस तोंड देण्यासाठी सक्षम करणे.

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र
शासन

प्रशासकीय विभागांनी करावयाची कार्यवाही

आरोग्य विभाग

१. निराधार व गंभीर आजार असलेल्या व्यक्तींना मदत करावी.
२. धर्मदाय संस्था/स्वयंसेवी संस्था यांना राज्य शासनाच्या वतीने आव्हान करावे.
३. आजारपण होऊ नये प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करावी.
४. आरोग्यविषयक शिबिरे घ्यावीत.
५. आरोग्यविषयक शिक्षणाचे कार्यक्रम घ्यावेत.
६. मानसिक आरोग्य सेवांमध्ये वाढ करावी.
७. वैद्यकीय महाविद्यालया संबंधित रुग्णालयात ५% खाटांची सोय करावी.
८. शासन अखत्यारीतील रुग्णालयात प्रथम प्राधान्य द्यावे.
९. सल्ला व मार्गदर्शन (कौन्सलिंग) साठी वेगळी वेळ राखून ठेवावी.
१०. वैद्यकीय सेवा व अम्बुलंस सेवा उपलब्ध करून द्यावी.
११. वैद्यकीय सुविधा देणाऱ्या सर्व संस्थाना व डॉक्टरांना फी मध्ये ५०% सवलत देण्याचे आव्हान करावे.
१२. वैद्यकीय सेवा, समुपदेशन, मानसशास्त्रीय उपचारासाठी व्यावसायिक/सामाजिक कार्यकर्ते नेमावे.

आरोग्य विभाग

१३. सार्वजनिक आरोग्य कार्यक्रमात “वृद्ध चिकित्सा” समावेश करावा.
१४. रुग्णालयामध्ये “जेष्ठ चिकित्सा विभाग” व “स्वागत कक्ष” स्थापन करावेत.
१५. स्वयंसेवी संथेच्या माध्यमातून मोफत “डायलिसिस सेंटर” ची स्थापना करावी.
१६. प्रादेशिक मनोरुग्णालयातील कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण देणे. (जेष्ठ नागरिक उपचार व पुनर्वसनासंदर्भात)
१७. दारिद्र्य रेषेखालील “राजीव गांधी जीवन योजनेचा” लाभ घ्यावा.
१८. प्रसारमाध्यमाद्वारे दृकश्राव्य, श्राव्य आरोग्यविषयक कार्यक्रम, जापन प्रसारित करावे.
१९. सर्वेक्षणाद्वारे आरोग्यविषयक समस्या जाणून घेऊन उपचार करण्याचे धोरण राबवावे.
२०. वृद्ध रुग्णांवर तत्काळ उपचार करावे.
२१. जागतिक आरोग्य संघटनेच्या (WHO) सूचनेनुसार प्राथमिक आरोग्य केंद्र सक्षम करावे.
२२. आरोग्यकेंद्रात वैद्यकीय अधिकारी, परिचारिका, औषधे, वैद्यकीय सुविधा देण्यात याव्यात.

नगरविकास विभाग

१. स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे प्रशासनात वृद्धांच्या अनुभवाचा व ज्ञानाचा फायदा घ्यावा.
२. स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये उपलब्ध इमारतीत उपलब्धता असताना कार्यक्रमास जागा उपलब्ध करून द्यावी.
३. आवश्यक गरजा व सेवा भागविण्यासाठी बहुउद्देशीय केंद्र स्थापन करावे.
४. उद्यानात व पदपथांवर जेष्ठ नागरिकांना बसण्यासाठी बाकांची सोय करावी.
५. उद्यानात व्हील चेअर नेण्याची सोय करावी.
६. सार्वजनिक बस मध्ये सुलभ रीतीने चढण्याची सोय करावी.
७. अपंग व जेष्ठ नागरिकांसाठी उपयोगी ठरतील अश्या स्वच्छता गृहांची सोय करावी.
८. महानगरपालिका व नगर पालिकेद्वारा आकारण्यात येणाऱ्या करामध्ये सवलत देण्याचा प्रयत्न करावा.

नगरविकास विभाग

९. सार्वजनिक ठिकाणी सुलभ अडथळा विरहीत व्हील चेअर प्रवेश व ज्या शक्य आहेत अशा सोयी-सुविधा उपलब्ध करून देणे.
१०. प्रत्येक जिल्ह्यात वृद्धाश्रमासाठी ४ जागा राखून ठेवण्यात याव्यात.
११. विविध निवासी व अनिवासी वृद्धाश्रमासाठी अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक (एफ.एस.आय) उपलब्ध करून देण्यात यावेत.
१२. टाउनशिप किंवा मोठे संकुलास परवानगी देताना वृद्धाश्रम स्थापन करणे सक्तीचे करावे.
१३. सर्व निवासी, वाणिज्य व इतर संकुले यामध्ये जेष्ठ नागरिकांसाठी सोय सुविधांची तरतूद करण्यासाठी मार्गदर्शक तत्वे आखून द्यावीत.
१४. यासाठी विकास नियंत्रण नियमावली (डी.सी.आर.) मध्ये आवश्यक ते बदल करावे.

गृह विभाग

१. जेष्ठ नागरिकांचा विविध स्तरातून होणारा छळ, पिळवणूक यापासून त्यांचे संरक्षण करावे.
२. प्रत्येक जिल्हा व पोलीस आयुक्तालयात विनाशुल्क हेल्पलाईन सुरु करावी.
३. हेल्पलाईनद्वारे आरोग्यसेवा, आवश्यक सूचना तथा सुरक्षाविषयक मदत उपलब्ध करून द्यावी.
४. आपत्कालीन सतर्क यंत्रणा विकसित करण्यात यावी.
५. सुरक्षा व अन्य प्रश्न सोडविण्यास पोलिसांनी जागरुकता दाखवावी.
६. आई-वडील व जेष्ठ नागरिक कल्याण नियम २०१० तील प्रकरण ६ मधील नियम २० प्रमाणे
 - * जेष्ठ नागरिकांच्या जीविताचे व मालमत्तेचे संरक्षण कृती आराखडा विनिर्देशित केला आहे.
 - * त्याप्रमाणे पोलीस ठाण्याच्या हद्दीत राहणाऱ्या सर्व जेष्ठ नागरिकांची अद्यावत यादी ठेवण्यात यावी.
 - * विशेषतः एकाकी राहणाऱ्या जेष्ठ नागरिकांची.
७. पोलीस जेष्ठ नागरिकांवर मैत्रपूर्ण लक्ष ठेवतील.
८. पोलीस ठाण्यातील प्रतिनिधीने सामाजिक कार्यकता अथवा स्वयंसेवक यांना महिन्यातून किमान एकदा एकाकी व अशक्त जेष्ठ नागरिकास भेट द्यावी.

गृहनिर्माण विभाग :-

- १) तयार होत असलेल्या सर्व गृहनिर्माणांमध्ये, वाणिज्य, व्यापारी व इतर संकुले यामध्ये ज्येष्ठ नागरिकांसाठी सोयी सुविधांची तरतूद करण्यासाठी मार्गदर्शक तत्वे आखून देण्यात यावीत.
- २) शासनाच्या इतर गृहनिर्माण योजनांमध्ये वृद्धांना घर / गाळा देताना तळमजल्यावरील घर / गाळा देण्याचा प्रयत्न करण्यात यावा.

महसूल विभाग :-

- १) प्रत्येक जिल्ह्यात वृद्धांसाठी शासकीय जमिनी उपलब्ध करून देण्याचा प्रयत्न करण्यात यावा.
- २) आई वडील व ज्येष्ठ नागरिक यांच्या चरितार्थ व कल्याणासाठी अधिनियम २००७ तसेच त्याअंतर्गत दिनांक २३ जून २०१० च्या अधिसूचनेतून राज्यात लागू केलेले नियम २०१० यामधील तरतूदींची अंमलबजावणी करून ज्येष्ठ नागरिकांना त्यांच्या पाल्यांकडून निर्वाह खर्च देण्याची तरतुद केली आहे. राज्यातील प्रत्येक उप विभागात संबंधित उपविभागीय अधिकाऱ्यांच्या अध्यक्षतेखाली निर्वाह प्राधिकरण स्थापन केले आहे त्याची व्यापक प्रसिध्दी करावी.

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग :-

- १) ज्येष्ठ नागरिकांकरीता व्यावसायिक प्रशिक्षणाचे मार्गदर्शन करण्यात यावे. जेणेकरून त्यांचे वृद्धत्व उत्पादनक्षम व सकारात्मक बनेल. हे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी शासन खाजगी क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या अनेक संस्था व अशासकीय संघटनांशी संपर्क साधण्यात यावा.
- २) ज्येष्ठ नागरिकांचा विद्यापीठे, ग्रंथालये, संशोधन संस्था आणि सांस्कृतिक केंद्र यांच्याशी संपर्क व सहभाग वाढविण्यात यावा. तसेच ज्येष्ठ नागरिकांचे सामाजिक, सांस्कृतिक, क्रीडा व इतर क्षेत्रातील ज्ञानाची तरुण पिढीशी देवाणघेवाण करण्यासाठी प्रयत्न करण्यात यावेत.

शालेय शिक्षण विभाग :-

- १) ज्येष्ठ नागरिकांच्या समस्यांची जाणीव समाजात होण्यासाठी विद्यार्थ्यांचे शालेय जीवनापासूनचे वृद्धापकाळात वडीलधाऱ्यांचे जीवनात उद्भवणाऱ्या प्रश्नांबद्दल जाणीव करून घेणे आवश्यक आहे त्यासाठी शालेय अभ्यासक्रम आखताना याचा विचार करण्यात यावा. जेणेकरून संस्कारक्षम पाल्य वृद्ध पालकांकडे योग्य दृष्टीकोन ठेवतील.
- २) ज्येष्ठ नागरिकांचा शिक्षण संस्था व विद्यार्थ्यांशी संपर्क घडवून सुसंवाद साधण्यात यावा. ज्याने दोघांनाही लाभ होईल.
- ३) ज्येष्ठ नागरिकांना शिक्षणाच्या, प्रशिक्षणांच्या व माहितीच्या भेदभावविरहीत संधी उपलब्ध करून द्याव्यात.

शालेय शिक्षण विभाग :-

- ४) राष्ट्रीय दिवसाच्या कार्यक्रमांत ज्येष्ठ नागरिकांना विशेष अतिथी म्हणून आमंत्रित करण्यात यावे.
- ५) पहिली ते बारावी पर्यंतच्या शालेय तसेच महाविद्यालयीन अभ्यासक्रमात मूल्य शिक्षणाच्या उद्दिष्टांपैकी कुटुंबातील वडिलधाऱ्या व्यक्तींशी आदरभाव, परस्पर सहकार्य, बंधुभाव, प्रेम इ. पोषक मुल्यांचे पाठ्यपुस्तकातील धड्याद्वारे मूल्यशिक्षण देण्यात यावे.

माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय :-

- १) ज्येष्ठ नागरिकांच्या आरोग्यविषयक तसेच इतर कार्यक्रमांना तसेच योजनांना प्रसिध्दी देण्यात यावी.
- २) वृद्धांचे प्रश्नाबद्दल प्रसार माध्यमाद्वारे सामाजिक स्तरावर जाणीव करून देणे, प्रबोधन करणे व त्याद्वारे या प्रश्नाबद्दल जागरुकता व संवेदनशिलता निर्माण होणे यासाठी प्रयत्न करण्यात यावा.
- ३) वृद्धांचे आरोग्य, शिक्षण कार्यक्रम सुनिश्चित करणे या प्रयोजनाकरीता मुख्य प्रसार माध्यमे व इतर संदेश मार्ग यांचा वापर करण्याचा व त्यांना बळकटी देण्याचा प्रयत्न करावा.

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग :-

- १) वृद्धांसाठी असणाऱ्या सर्व योजना एकाच छत्राखाली आणून त्या योजनांचा लाभ संबंधित वृद्धांना देण्यासाठी स्वतंत्र ज्येष्ठ नागरिक कक्ष निर्माण करून त्याद्वारे सनियंत्रण करावे.
- २) दर ५ वर्षांनी ज्येष्ठ नागरिक धोरणाचे पुनर्विलोकन (Review) करण्यात यावे.
- ३) वयोवर्धनाचा व ज्येष्ठांच्या प्रश्नाचा अभ्यास करण्यासाठी वैद्यकीय महाविद्यालये, संशोधन संस्था व सक्षम ज्येष्ठ नागरिकांसाठी काम करणाऱ्या बिगर सरकारी संस्था यांच्या मदतीने ज्येष्ठ नागरिकांसंबंधी व त्यांच्या समस्यासंबंधी माहिती एकत्रित करण्यात यावी. त्याचा ज्येष्ठ नागरिकांचे कल्याण कार्यक्रम आखण्यासाठी उपयोग होईल.
- ४) राज्य, खाजगी क्षेत्रातील व अशासकीय संघटनांच्या क्षेत्रातील वृद्धाश्रमांना उत्तेजन, सहाय्य व आधार (एकात्मिकृत) द्यावा आणि अशा वृद्धाश्रमांची नोंदणी, मुल्यांकन, सनियंत्रण व त्यांना सहाय्य यासाठी विनियामक सुविधा पुरविण्यात आल्याची खात्री करावी.

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग :-

- ५) राज्य शासनाकडून किंवा इतर स्वयंसेवी संस्थाकडून ज्येष्ठ नागरिकांकरीता संस्था चालविण्यात येतात, त्या संस्थाचे कामकाजाचे परिरक्षण एका त्रयस्थ संस्थेकडून करण्यात यावेत यासाठी विद्यापीठाचा व इतर संस्थेचा उपयोग करण्यात यावा.
- ७) राज्य शासनाचे ज्येष्ठ नागरिक कल्याणनिधी स्थापन करावा. त्यांच्या विनियोगासाठी राज्यस्तर, जिल्हास्तर व महानगरपालिका / नगरपालिका स्तरावर समिती गठीत करावी.
- ८) वृद्धाश्रमांमधील वृद्ध रहिवाशांचे आर्थिक, मानसिक व शारिरीक अशा प्रकारचे शोषण होण्यास प्रतिबंध करण्याबाबत कार्यवाही करावी.

समाज कल्याण आयुक्तालय :-

- १) राज्यातील मातोश्री / अनुदानित वृद्धाश्रम यांच्या संरचनेत सुधारणा करण्यात यावी.
- २) जिल्हा स्तरावर मातोश्री वृद्धाश्रमासाठी असलेली नियंत्रण समितीमध्ये सुधारणा करून त्या योजनेत वृद्धाश्रम सल्लागार समिती स्थापन करण्यात यावी. या समितीवर ज्येष्ठ नागरिक संघाच्या योग्य प्रतिनिधीचा समावेश करण्यात यावा.
- ३) वृद्धाश्रमात प्रवेश घेतलेल्या ज्येष्ठ नागरिकांची सुरक्षा व जिविताची काळजी घेण्याची जबाबदारी ही संबंधित वृद्धाश्रमाच्या व्यवस्थापनाची राहिल. यात व्यवस्थापनाकडून कसूर झाल्याचे आढळून आल्यास त्याबाबत व्यवस्थापनावर कायदेशीर कारवाई करण्याची तरतूद ठेवावी. तसेच वृद्धाश्रमातील कर्मचारीवृंद हा आवश्यक प्रशिक्षण धारक असेल याची व्यवस्थापनांस दक्षता घेण्याबाबत त्यांना सुचित करावे.
- ४) ज्येष्ठ नागरिकांनी त्यांच्या आरोग्याची काळजी कशी घ्यावी याबाबत मार्गदर्शक सूचना देण्यासाठी अस्तित्वात कार्यरत असलेल्या ज्येष्ठ नागरिकांच्या संस्थांना प्रोत्साहित करण्यात यावे.

विधी व न्याय विभाग :

- १) ज्येष्ठ नागरिकांना कायदेविषयक सल्ला व इतर मदत करण्यासाठी विशेष सूचना दिल्या जाव्यात. बार असोसिएशन सारख्या संस्थांनी यामध्ये पुढाकार घेण्यास विनंती केली जावी. जिल्हा / तालुका स्तरावरील ६० वर्षावरील वृद्ध अर्जदार / प्रतिवादी यांचे दावे प्राधान्य देऊन निकालात काढण्यात यावेत.
- २) ज्येष्ठ नागरिकांना असलेल्या अधिकाराबाबत जागृती निर्माण करण्याकरिता महाराष्ट्र राज्य विधी सेवा प्राधिकरणातर्फे राज्यातील सर्व जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण तसेच तालुका विधी सेवा समितीतर्फे, सर्व जिल्हा, तालुका तसेच गाव पातळीवर शिबिरे घेण्यात यावीत.

ग्राम विकास विभाग :

- १) निराधार ग्रामीण भागातील ज्येष्ठ नागरिकांना निवाऱ्याची सोय व्हावी यासाठी पंतप्रधान आवास योजने अंतर्गत प्राथम्य देण्यात यावे.
- २) अशासकीय संघटना व स्थानिक स्वराज्य संस्था यांच्याकडून ज्येष्ठ नागरिकांसाठी एकछत्री सेवा संकल्पनेचा विकास करण्यात यावा.
- ३) ज्येष्ठ नागरिकांसाठी करमणूक केंद्र / सुविधा केंद्र यासाठी ग्रामपंचायतीने विनामुल्य / नाममात्र दरात जागा यासाठी ग्रामपंचायतीने विनामुल्य / नाममात्र दरात जागा / इमारत इतरत्र उपलब्ध करून द्यावी.

सांस्कृतिक कार्य व पर्यटन विभाग :

- १) पर्यटन निवास संकुलामध्ये विना हंगामाच्या कालावधीत ज्येष्ठ नागरिकांना सवलत देण्यात यावी. त्याचप्रमाणे पर्यटन हंगामाच्या कालावधीत ज्येष्ठ नागरिकांना प्राधान्य देण्यात यावे.
- २) मनोरंजन व सर्जनशील कला कार्यक्रम यांचा विकास करण्यात यावा.
- ३) वृद्ध कलावंतांना मानधन देण्याची योजना राबविण्यात यावी.

सामान्य प्रशासन विभाग :

- १) शासकीय व निमशासकीय कार्यालयातील ज्येष्ठ नागरिकांच्या समस्या प्रकरणी शीघ्र कार्यवाही होण्यासाठी विशेष प्राधान्य देण्यात यावे. त्यासाठी सूचना संबंधितांना निर्गमित करण्यात याव्यात.
- २) ज्येष्ठ नागरिकांचे प्रश्न अतिशय व्यापक व त्यांचे विविध पैलू असल्यामुळे त्यांचे प्रश्न सोडविण्यासाठी ज्या स्वयंसेवी संस्था, जे शासकीय अधिकारी/कर्मचारी काम करतात त्यांना प्रशिक्षण देण्यात यावे.

वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्य विभाग

- १) “वृद्ध चिकीत्सा काळजी” करीता समन्वयीत प्रकल्पाद्वारे जोमाने संशोधन व विकासासाठी प्रयत्न करण्यात यावे.
- २) वृद्धत्व प्रक्रियेत मंदगती / विलंब करणाऱ्या प्रक्रियांवर सखोल संशोधन करण्यात यावे.
- ३) जीवनदायी आरोग्यदायी योजनेतर्गत आयुष घटकांचा (आयुर्वेद / होमिओपॅथी / युनानी / योग व निसर्गोपचार) समावेश करण्यात यावा.

सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग

सर्व सहकारी गृहनिर्माण संस्थामध्ये परिसरातील सर्व ज्येष्ठ नागरिकांच्या वापरासाठी जागा उपलब्ध करून देण्याचा प्रयत्न करण्यात यावा. सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या उपविधीमध्ये तशी सुधारणा करण्यात यावी.

अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग

निराधार व निराश्रीत ६० वर्षावरील ज्येष्ठ नागरिकांना अंत्योदय योजनेतर्गत स्वस्त दराने व प्राथम्याने शिधा देण्यात यावी.

सर्वजनिक बांधकाम विभाग :-

सर्वजनिक बांधकाम प्रादेशिक विभागाच्या अंतर्गत असलेल्या शासकीय इमारतीत ज्येष्ठ नागरिकांना Right of Persons with Disabilities Act, २०१६ नुसार रॅम्प व प्रसाधन गृहाची तथा इतर आवश्यक सुविधा उपलब्ध करून देण्यात यावी.

Right of Persons with Disabilities Act, 2016 या कायद्यातील कलम १६(ii) अन्वये अपंगांना इमारत, परिसर आणि इतर सुविधा प्रवेशयोग्य असाव्यात.

वित्त विभाग :-

वृद्धांना आश्रय देणाऱ्या व त्यांची देखभाल करण्याच्या पाल्यांना केंद्र सरकारकडे आयकरात सुट देणेसंदर्भात प्रस्ताव पाठवावा व पाठपुरावा करावा.

खालील बाबी विभागवार संयुक्तरित्या राबवतील.

नगरविकास / गृहनिर्माण विभाग :-

म्हाडा व सिडको, MMRDA, NIT सारख्या संस्थाकडून विविध ठिकाणी गृहनिर्माण प्रकल्प उभारण्यात येत आहेत, अशा सर्व प्रकल्पात वृद्धांसाठी आवश्यक त्या सर्व सोयी-सुविधा करण्यात याव्यात.

नगर विकास / ग्रामविकास विभाग :-

- १) ज्येष्ठ नागरिकांसाठी दिवसभराच्या काळात देखभाल व विरंगुळा केंद्र (Day Care Centre) स्थापन करण्यात यावे.
- २) ज्येष्ठ नागरिकांची काळजी घेण्याची जबाबदारी प्रत्येक स्थानिक प्राधिकरणाची राहिल.
- ३) शहराचा वृद्ध मित्र म्हणून विकास करणे.

नगर विकास / ग्रामविकास विभाग :-

१. विरांगुळा केंद्रात फिजीओथेरेपी, नेत्रतपासणी, प्रथमोपचार, रक्तदाब व रक्तशर्करा तपासणी व्यवस्था करणे.
२. आरोग्य प्रशिक्षण देणे.
३. सिनेमागृह, नाट्यगृह येथे आसन आरक्षित ठेवणे तसेच सवलतीच्या दराने प्रवेश देणे.
४. जेष्ठ नागरिक दिन साजरा करणे.
५. ग्रंथालयाची सुविधा मोफत व सवलतीच्या दरात उपलब्ध करून देणे.

गृह / ग्रामविकास / महसूल विभाग :-

- १) ज्येष्ठ नागरिकांच्या संरक्षणाखाली “वार्डन योजना” परिणामकारकरित्या राबविण्यात यावी. त्यासाठी पोलीस व स्थानिक स्वराज्य संस्था यांच्यात समन्वय राखण्यात यावा.
- २) मुंबईत ६० वर्षावरील ज्येष्ठ नागरिकांसाठी पोलीसांनी सुरु केलेली मदत वाहिनी क्रमांक १०३ व क्रमांक १०२९ प्रमाणेच राज्यातील सर्व जिल्हा व तालुका स्तरावर अशा प्रकारची सुविधा उपलब्ध करून देण्याबाबत प्रयत्न करण्यात यावा.

गृह/ग्राम महसूल विभाग

गृह / ग्रामविकास / महसूल विभाग :-

- १) ज्येष्ठ नागरिकांच्या संरक्षणाखाली “वार्डन योजना” परिणामकारकरित्या राबविण्यात यावी. त्यासाठी पोलीस व स्थानिक स्वराज्य संस्था यांच्यात समन्वय राखण्यात यावा.
- २) मुंबईत ६० वर्षावरील ज्येष्ठ नागरिकांसाठी पोलीसांनी सुरु केलेली मदत वाहिनी क्रमांक १०३ व क्रमांक १०२९ प्रमाणेच राज्यातील सर्व जिल्हा व तालुका स्तरावर अशा प्रकारची सुविधा उपलब्ध करून देण्याबाबत प्रयत्न करण्यात यावा.

सार्वजनिक आरोग्य विभाग / माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय :-

वृद्धांचे आरोग्य, शिक्षण कार्यक्रम सुनिश्चित करणे या प्रयोजनाकरीता मुख्य प्रसारमाध्यमे व इतर संदेशमार्ग यांचा वापर करण्याचा व त्यांना बळकटी देण्याचा प्रयत्न करावा.

सार्वजनिक आरोग्य / वैद्यकीय शिक्षण विभाग :-

- १) ज्येष्ठ नागरिकांना नियमितपणे आरोग्यविषयक व मानसिक समुपदेशनाचा फायदा मिळेल याकरीता आरोग्य कर्मचाऱ्यांची सेवा व रुग्णालयाच्या विस्तारीत कार्यक्रम सेवेचा भाग म्हणून उपलब्ध करावा. खाजगी रुग्णालय व तज्ञांनाही त्यात सहभागी करून घ्यावे.
- २) खाजगी वैद्यकीय सेवा देणाऱ्या डॉक्टरांनी “फी” मध्ये ज्येष्ठ नागरिकांना सबलत देण्यासाठी त्यांना आवाहन करण्यात यावे.

गृह/सार्वजनिक आरोग्य/सामाजिक न्याय/नगर विकास/ग्राम विकास/सामान्य प्रशासन विभाग :-

ज्येष्ठ नागरिकांचे संबंधित खालील दिवस पाळण्यात यावे.

अ) १५ जून - ज्येष्ठ नागरिक छळ प्रतिबंध जागृती दिवस (World Elderly Abuse Awareness Day)

ब) २९ सप्टेंबर - जागतिक (स्मृतीभ्रंश) दिवस (World Alzheimer's Day)

क) १ ऑक्टोबर - जागतिक ज्येष्ठ नागरिक दिवस (International Day of Older Person.)

या दिवशी वृत्तपत्रात जाहिराती देणे, सार्वजनिक पदयात्रा, प्रभात फेऱ्या, सभा विशेष कार्य केलेल्या ज्येष्ठांचा व ज्येष्ठ नागरिकांसाठी काम करणाऱ्या विंगर सरकारी संस्थांचा सत्कार व गौरव इ. कार्यक्रम आयोजित करण्यात यावेत

ग्राम विकास / नगर विकास विभागांतर्गत महानगरपालिका, नगरपालिका व स्थानिक स्वराज्य संस्था अंतर्गतही वरील दिवस पाळण्यात यावे.

सामाजिक न्याय / गृह विभाग / माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय :-

ज्या ज्येष्ठ नागरिकांची मुले व नातेवाईक देखभाल करीत नसल्यामुळे ज्येष्ठ नागरिकांना वृद्धाश्रमात रहावे लागते अशा पाल्यांच्या नावांची यादी (Defaulter List) जाहीर करुन त्या यादीला व्यापक प्रसिध्दी देण्यात यावी.

उद्योग व कामगार / ग्राम विकास / नगर विकास विभाग :-

सक्षम ज्येष्ठ नागरिकांना अर्धवेळ नोकऱ्या मिळविण्यासाठी मदत करण्यात यावी. काही लघुउद्योग प्राधान्याने ज्येष्ठ नागरिकांसाठी देण्यात यावेत. (उदा. पाकिटे, उदबत्या, मेणबत्या, पापड बनविणे, इत्यादी) लघुकर्ज (Microfinance) मिळविण्यासाठी मदत करण्यात यावी तसेच बचत गट सुद्धा स्थापन करण्यात यावेत. ज्येष्ठ नागरिकांसाठी काम करणाऱ्या ज्येष्ठ नागरिक संघ, बिगर सरकारी संघटना व स्वयंसेवी संस्थांना Helpline द्वारे कायदेशीर मदत देण्यात यावी.

सामाजिक न्याय/ सामान्य प्रशासन विभाग

१. जेष्ठ नागरिकांच्या प्रश्नाची आस्थापूर्वक सोडवणूक व्हावी.
२. विविध विभागामार्फत राबविणाऱ्या योजनांचे सनियंत्रण व्हावे.
३. यासाठी सामाजिक न्याय विभाग आणि सर्व शासकीय विभाग यामध्ये समन्वय साधावा म्हणून उपसचिव स्तरावर कक्षाची स्थापना करावी.
४. सामाजिक न्याय विभागाच्या आयुक्तालयात जेष्ठ नागरिकांसाठी स्वतंत्र कक्ष स्थापन करावा.

सामाजिक न्याय / नगर विकास / ग्राम विकास / विधी व न्याय विभाग (धर्मदाय आयुक्त) :-

- १) वयोवृद्ध व्यक्तींसाठी काम करणाऱ्या संघटना व अशासकीय संघटना यांनी केलेले प्रयत्न व काम यामध्ये या संस्थांची महत्वाची भूमिका असेल आणि या योजना व कार्यक्रम यांची रचना, नियोजन आणि संनियंत्रण करतेवेळी या संस्थांनी राज्य शासनाशी संपर्क ठेवणे आवश्यक असेल.
- २) वयोवृद्ध व्यक्तींचे सक्षमीकरण व पुनर्वसन याबाबतचे पंचवार्षिक व वार्षिक कार्यक्रम तयार करण्यात यावेत आणि सर्व नागरी, ग्रामीण व स्थानिक स्वराज्य संस्था/मंडळे (अशासकीय संस्था) या कार्यक्रमांचे कार्यान्वयन करतील. या कार्याचे समन्वयन व संनियंत्रण सामाजिक न्याय विभागाद्वारे करण्यात यावेत.

वित्त / नगरविकास / ग्रामविकास विभाग :-

ज्येष्ठ नागरिकांना ज्याप्रमाणे आयकरामध्ये, प्रवासामध्ये व इतर बाबतीत सबलत देण्यात येते. त्याचप्रमाणे ग्रामपंचायत, महानगरपालिका, नगर पालिका देयकरामध्ये, मालमत्ता कर इत्यादी करामध्ये सूट / सबलत देण्याचा प्रयत्न करण्यात यावा.

महसुल / सार्वजनिक बांधकाम विभाग :-

शासनाच्या निवासी संकुलात वृद्धाश्रमासाठी तथा ज्येष्ठ नागरिकांच्या सुविधेसाठी जागा उपलब्ध करून देण्यात याव्यात.

खर्च कसा करावा

प्रत्येक विभागांनी ज्येष्ठ नागरिकांसाठी योजना / सुविधा / कार्यक्रम इत्यादीवरील खर्च त्यांच्या विभागांतर्गत उपलब्ध निधीतून करावा. तसेच स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी (महानगरपालिका / नगर परिषद / नगर पंचायती / जिल्हा परिषद / पंचायत समिती / ग्राम पंचायती) ज्येष्ठ नागरिकांसाठी योजना / सुविधा / कार्यक्रम इत्यादीवरील खर्च त्यांचेकडील उपलब्ध निधीतून करावा.

